
Marjan Pungartnik, *Razbojnik Kandut in druge pohorske povesti*.
Maribor: Grafiti studio, 2001, 159 str.

Mlada in obetavna novinarka Vesna Milek je v eni zadnjih števil *Poleta* med drugim napisala, da je v 21. stoletju morda ponovno nastopil čas za pravljice.

Ko sem brala Pungartnikovo knjigo *Razbojnik Kandut in druge pohorske povesti*, sem se nekajkrat spomnila na njeno misel. Bržkone tudi zato, ker sem na svojih pohorskih narodopisnih poteh nemalokrat zapisovala in podoživljala poleg enkratnih življenjskih pripovedi domačinov tudi takšne, ki so povezane s skrivnostnimi bajeslovnimi bitji. Če so se okrog pripovedovalca gnetli še otroci, sem z obžalovanjem ugotavljala, kako so mestni otroci, ki odraščajo na asfaltu, prikrajšani za takšne, v domačih logih zakoreninjene pripovedi, kjer se resničnost meša z domišljijo in nasprotno.

Marjan Pungartnik je še preživel svoje otroštvo v času in prostoru, ko so si, kot sam piše, otroci na paši med seboj pripovedovali *povesti*, kakor so si jih zamislili, polne nenavadnih dogodkov, čarovnij in strašljivosti. S pričujočimi »etno pravljicami« pa, kot prav tako piše avtor, »samo nadaljujem tam, kje smo pred štiridesetimi leti nehali.«

V enaintridesetih pravljicah, ki so bolj redko prežete s preprostim humorjem, večinoma s skrivnostnostjo in srhljivostjo, nastopajo različna bajeslovna bitja. Nekatera med njimi (npr. ajdi, škopnik, vile) imajo domovinsko pravico tudi drugod po Sloveniji. Poleg vodnih ljudi se predstavi med drugim pravljичno nepremagljivi pa tudi svojeglavi junak in razbojnik Kandut in prav tako pravljичno prikupna Bukova vila. Seveda je lepa, kakor se za vilo spodobi, in domišljava, kar prav tako ne gre zameriti lepoticam.

V Pungartnikovih pohorskih povestih pa se srečamo tudi z resničnimi pohorskimi ljudmi, s kmeti, hlapci, deklami in dninarji, ki so se v potu svojega obraza prebijali po kmetijah in kajžah. Jeznik, Kopnik, Micaja, Čohej in Rezej, pa dekla Berta so pisatelju posodili imena in morda celo delčke veselih ali tragičnih življenjskih zgodb. Pisatelj je svojo, nadvse očitno navezanost na ljudi svojega otroštva občutljivo izpričal z besedami: »Njihova imena nisem samo uporabil, temveč sem jim s pravljicami hotel vrniti nekaj hvaležnosti za to, da so sploh bili, da so bili del mojega otroštva.«

V tehtnem uvodu h Pungartnikovi knjigi je prof. Alenka Glazer med drugim napisala, da je Marjan Pungartnik prisluhnil ljudem svojega kraja kot pesnik. Nedvomno pa je kot domačin lahko še bolj občuteno podoživljal njihovo žitje in bitje, njihove stiske in radosti, njihove strahove in želje.

Avtor se je, prav tako kakor v nekaterih prejšnjih delih, tudi v pričujočih povestih sicer naslonil na pohorsko ljudsko pravljico izročilo, vendar ga je z veliko mero v domačih krajih prizemljene domišljije nadvse ustvarjalno preoblikoval, nadgradil in ponudil v branje vsem, ki radi zahajamo v pravljčni svet.

Marija Makarovič

Irena Destovnik, *Moč šibkih. Ženske v času kmečkega gospodarjenja*.
Klagenfurt/Celovec: Založba Drava, 2002, 240 str.

Irena Destovnik, etnologinja in sociologinja kulture, je v knjigi objavila svojo zanimivo raziskavo o ženskah v času kmečkega gospodarjenja na avstrijskem Koroškem. Izsledki raziskave so bili ob izidu knjige v Kulturnem in komunikacijskem centru (K&K) v Šentjanžu v Rožu predstavljeni tudi na razstavi, ki je za tem gostovala tudi drugod, že v istem letu najprej v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani.

Raziskava, razstava in knjiga so zadnje v nizu del o avstrijskem Koroškem, ki se jih je avtorica lotila, odkar je pred desetletjem prišla tja kot študentka etnologije pomagat pri postavitvi razstave v K&K; ta je takrat prevzel v skrb zbirko koroške kmečke kulture, ki so jo v petdesetih letih zbrali koroški in ljubljanski dijaki in študentje pod vodstvom Jerneja Šušteršiča. Dragoceni predmeti so bili prej dolgo hranjeni v neprimernih prostorih, čeprav so bili v osemdesetih letih delno restavrirani in konservirani pod vodstvom Franceta Goloba iz Slovenskega etnografskega muzeja. Ob prevzemu v K&K centru so bili razstavljeni, vendar tematsko še popolnoma neurejeni. To nalogo si je Irena Destovnik izbrala za diplomsko delo, na njegovi podlagi je postavila tudi svojo prvo razstavo z naslovom *Ko bo cvetel lan* (več o tem glej I. Destovnik, Predstavitev »Narodopisne zbirke Slovenske prosvetne zveze« iz Celovca, Glasnik SED 38(1998) 3, 4: 57–60).

Pri preučevanju gojenja in predelave lanu ji je bilo v veliko pomoč sodelovanje domačinov, ki so ji pripovedovali, čemu je kak predmet služil, kdo ga je izdelal itn. Pritegnile so jo njihove pripovedi, predvsem ženske, saj so ženske opravile večino del t. i. tekstilnega ciklusa. Tako je spoznala prezrto, vendar izredno pomembno vlogo žensk v zagotavljanju gospodarskega obstoja družin; ugotovila je, da je bil njihov prispevek z delom na polju, doma, z otroki, s pridobivanjem zaslužka, z delom in prodajo presežka pridelkov, z gospodarnostjo in varčevanjem nesorazmeren z njihovim podrejenim položajem. Zato je v raziskavi, kjer podaja širšo podobo življenja kmečkega prebivalstva na Koroškem v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja, posvetila posebno pozornost prav delu žensk kmečkega in polkmečkega sloja in s tem zapolnila veliko vrzel v etnoloških raziskavah, ne samo na Koroškem, temveč na Slovenskem nasploh, na pomembnem področju dela, delovnih odnosov in delitve dela. V gradivu o podrejenosti žensk, nesorazmerni z njihovim dejanskim pomenom, je našla tudi iztočnico za mnoga lastna razmišljanja o današnji spolni segregaciji žensk, ki jih je podprla z navedbami iz zelo bogatega izbora literature o tej tematiki. Njena angažirana in jasna stališča do vloge in mesta žensk v današnjem času prepletajo celotno besedilo in so bila očitno avtoričina